

ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ТИЗИМИДА ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВНИНГ ЎРНИ

*Ne'matov Azizbek G'olibjon o'g'li**

Аннотация. Мақолада тергов органларининг жиноятларни профилактика қилишда соҳа олимларининг фикрлари асосида таҳлил қилинган, уларнинг тушунчаси, мазмун-моҳияти, шунингдек тергов органларининг жиноятларни профилактика қилиш соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ўрганилган. Тергов органлари томонидан жиноятнинг профилактика қилиниши масаласига алоҳида эътибор қаратилган. Мақоланинг хулоса қисмида профилактик фаолиятни янги механизмини ташкил қилиш ва уни самарали режалаштириш, жиноятларни барвақт олдини олишда муҳим аҳамият касб этиши ёритилган.

Калит сўзлар: жиноятларнинг олдини олиш, жиноятнинг сабаб ва шароитлари, ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг турлари, тергов профилактикаси, тақдимнома, жиноят муҳокамаси.

ЗНАЧЕНИЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СЛЕДСТВИЯ В СИСТЕМЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Аннотация. В статье анализируются мнения специалистов в области профилактики правонарушений органов дознания, их понятие, содержание, а также нормативно-правовые документы в области профилактики правонарушений органов дознания. Следственные органы уделяют особое внимание вопросу предупреждения правонарушений. В заключительной части

* Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси ўқитувчиси. info@akadmvd.uz
azizbek_nematov_696@mail.ru

статьи поясняется, что большое значение в раннем предупреждении преступлений имеет организация нового механизма профилактической деятельности и ее эффективное планирование.

Ключевые слова: профилактика преступлений, причины и условия преступности, виды профилактики преступлений, профилактика расследования, представление, уголовное судопроизводство.

THE SIGNIFICANCE OF PRELIMINARY INVESTIGATION IN THE SYSTEM OF CRIME PREVENTION

Annotation. The article analyzes the opinions of experts in the field of crime prevention of investigative bodies, their concept, content, as well as normative legal documents in the field of crime prevention of investigative bodies. Investigative bodies pay special attention to the issue of crime prevention. In the concluding part of the article, it is explained that the organization of a new mechanism of preventive activities and its effective planning are of great importance in the early prevention of crimes.

Keywords: crime prevention, causes and conditions of crime, types of crime prevention, investigation prevention, presentation, criminal trial.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда профилактика атамаси ҳуқуқ-тартиботни сақлаш ҳамда мустаҳкамлаш, ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, уларга барҳам бериш, шунингдек ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этиш мақсадида қўлланиладиган ҳуқуқий, ижтимоий, ташкилий ва бошқа чора-тадбирлар тизими¹ сифатида таърифланган.

¹ Ўзбекистон Республикасининг “Ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2014 й., 20-сон, 221-модда

Хуқуқбузарликлар профилактикасини амалга ошириш шакллари: ёзма; оғзаки; кўрғазмали; амалий ёрдам бериш кабилардан иборат.

Хуқуқбузарликлар профилактикасининг ёзма шакли, асосан, газета ва журналларда хуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитлари ҳақида мақолалар, содир этилган хуқуқбузарликлар тўғрисида хабар, ҳикоя, очерклар чоп этиш, одамлар гавжум бўладиган жойларда ёзма эълонлар осиш, аниқланган хуқуқбузарликнинг сабаб ва шароитлари, шунингдек хуқуқбузарликдан жабрланиш эҳтимоли юзасидан фуқароларга огоҳлик ва хушёрликка чакирувчи хатлар юбориш, тақдимномалар киритиш, расмий огоҳлантириш, хуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабаблари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитлар тўғрисида хабардор қилиш кабиларда намоён бўлади. Хуқуқбузарликлар профилактикасининг оғзаки шакли суҳбат, маъруза, савол-жавоб, радио эшиттириш, аҳоли гавжум жойлар (масалан, бозорлар, метро бекатлари, супермаркет ёки гипермаркетлар)да огоҳликка чакирувчи овозли матн тасмасини эшиттириш кабиларда кузатилади. Хуқуқбузарликлар профилактикасининг кўрғазмали шаклида телевидение ва ижтимоий тармоқлар орқали хуқуқбузарликлар ҳақида кўрсатувлар, кинофильмлар, видеороликлар тайёрлаб эфирга узатиш, аҳоли гавжум жойларда хуқуқбузарликлар профилактикаси мазмунига эга плакатлар, эълонлар яратиш, видеороликлар намойиш қилиш, учрашув, маъруза жараёнларида мультимедиа воситаларидан фойдаланилади. Шундай профилактик тадбирлар борки, улар ҳам оғзаки, ҳам ёзма ва ҳам кўрғазмали шаклда амалга оширилиши мумкин (Буларга маъруза ўқиш, яқка тартибда суҳбат ўтказиш кабиларни мисол қилиб келтириш мумкин). Амалий ёрдам бериш шакли хуқуқбузарликлар профилактикасининг бошқа шаклларидан ўзига хос жиҳатлари билан ажралиб туради. Бунда хуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари фуқаролар ва юридик шахсларга хуқуқбузарликларнинг олдини олишга йўналтирилган хизматлар кўрсатади. Ушбу хизматларга аҳоли ёки

юримдик шахсларнинг марказий қўриқлаш пультага уланишини ёки қўриқлаш хизматлар орқали уй-жойлар, бино ва иншоотларнинг қўриқланишини таъминлаш кабиларни келтириш мумкин. Хуллас, ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг турлари, усул ва шакллари ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолиятининг мазмунини ташкил этади. Бу борадаги билимлар ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг самарали ташкил этилиши ва амалга оширилишини кафолатлайди².

Дастлабки тергов органларининг жиноятларни профилактика қилиш фаолияти ҳуқуқбузарликларни олдини олишнинг умумий назарий асослари билан уйғун ҳисобланади, яъни ҳар икки тушунча мазмун-моҳиятига кўра бир-бири билан узвий боғлиқ ва ўзаро бир-бирини тўлдириб боради. Бирок, таъкидлаб ўтиш лозимки, тергов органлари бутун бир профилактик фаолиятнинг асосини ташкил қилувчи, унинг йўналишларини белгилашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган жиноятнинг сабаб ва шароитларини аниқлашда муҳим ўрин тутаети. Бу масалада рус олими И.Р.Веренчиков, терговчининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини ўрганишнинг муҳимлиги, унинг жиноятлар ижтимоий профилактикасининг асосий субъекти эканлиги билан белгиланади, унинг дастлабки тергов босқичида жиноятнинг сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш бўйича фаолияти жиноятлар ижтимоий профилактикасини амалга оширувчи бошқа субъектлар учун асос бўлиб хизмат қилади, деб таъкидлаб ўтган³.

Жиноят-процессуал ҳуқуқига оид ва бошқа юримдик адабиётларда тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг тушунчасига алоҳида таъриф берилмаган. Бирок, тергов органлари фаолиятининг асосини содир этилган жиноятларни очиш билан бирга жиноятларнинг олдини олиш ҳам ташкил қилади. Бунда тергов органлари томонидан жиноятнинг

² Хўжақулов С.Б. Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти: Ўқув қўлланма / Масъул муҳаррир проф. И. Исмаилов. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2017., Б.-7.

³ Криминология: Учебник // под ред. проф. Малкова В.Д. – Москва.: 2004 г. стр.-3.

сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларини аниқлаш мажбурияти қонун ҳужжатларининг вазифаларидан бири бўлган жиноятларни олдини олиш чораларини кўришдан иборатдир⁴.

Ўзбекистон юридик энциклопедиясини ишлаб чиққан ҳуқуқшунос олимлар жиноятларнинг олдини олишни жиноят процессининг асосий вазифаларидан бири сифатида қайд этиб, ушбу фаолиятни суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд зиммасига жиноятнинг сабабларини, унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлашдан иборат, деб қайд этишган⁵. Фикримизча, жиноят-процессуал нуқтаи-назаридан мазкур таъриф тўлдирилиши лозим. Жиноят-процессуал кодексининг 297-моддасида: "...суриштирувчи, терговчи, прокурор жиноят ишини тергов қилиш чоғида жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаб чиқиб, тегишли давлат органига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига, жамоат бирлашмасига, жамоага ёки мансабдор шахсга ана шу сабаб ва шарт-шароитларни бартараф қилиш чораларини кўриш тўғрисида тақдимнома киритади",-деб қайд этилган. Шу нуқтаи-назардан тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти нафақат жиноятнинг сабабларини, унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, балки уларни бартараф қилиш бўйича процессуал чораларни кўришдан ҳам иборат.

Жиноят ҳуқуқига оид юридик адабиётларда жиноятларни олдини олиш, алоҳида меъёр сифатида ҳуқуқий хулқ-атворни белгиловчи ҳуқуқий онг даражасини шакллантириш орқали ижтимоий хавфли ҳаракатлар содир этилмаслигини таъминлаш сифатида таърифланган⁶. Жиноий-ҳуқуқий нуқтаи-назардан мазкур таърифга қўшилаемиз. Чунки, жиноят қонунчилиги

⁴ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Масъул муҳаррир: проф. Ғ.А.Абдумажидов. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. – Б.-

⁵ Ўзбекистон юридик энциклопедияси /нашр учун масъул Р.А.Мухитдинов ва бошқ. Т.:Адолат, 2010. Б. 184.

⁶ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар // юридик фанлар доктори, профессор М.Х.Рустамбаев тахрири остида. Т.:2009., Б.-4.

орқали муайян хатти-ҳаракатларни содир этганлик учун жавобгарлик белгилаш орқали инсонларда ҳукуқий хулқ-атвор меъёрлари шакллантирилади ва унинг чегаралари ўрнатилади.

Тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти доирасида аниқланадиган жиноятларнинг сабаблари ва уларга имкон берган шарт-шароитлар юқорида қайд этилган жиноятларни олдини олишнинг ҳар икки йўналишида ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Фикримизча, тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини шартли равишда икки бир-бирига узвий боғлиқ бўлган босқичларга бўлиб ўрганиш мақсадга мувофиқ. Биринчи босқичда тергов органлари томонидан дастлабки тергов жараёнида жиноятни содир бўлишига сабаб бўлган ҳолатлар ҳамда унга имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш вазифаларини киритсак, иккинчи босқичда уларни бартараф этиш, хусусан тақдимнома киритиш, унинг ижросини таъминлаш билан боғлиқ вазифаларни киритамиз.

Юқорида қайд этилган фикрлардан келиб чиқиб тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятига қуйидаги муаллифлик таърифини илгари суришни лозим деб ҳисоблаймиз, яъни *тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти бу – тергов ҳаракатлари ўтказиш орқали жиноятларнинг сабабларини, уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, шунингдек уларни бартараф қилишга қаратилган жиноят-процессуал хатти-ҳаракатлар мажмуидир.*

Тергов органлари томонидан жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини ташкил этиш, олиб боришдан кўзланган асосий мақсадлар жиноят ишларини юритишнинг жиноят-процессуал қонунларда белгиланган мақсадлари билан

уйғундир. ⁷Жиноят ишларини юрителишнинг жиноят-процессуал қонунларда белгиланган тартиби уч мақсадга хизмат қилади: биринчидан, қонунийликни мустаҳкамлашга – яъни, жиноят ишларини юрителишда Конституция ва қонунларнинг устунлигини эътироф этишга; иккинчидан, жиноятларнинг олдини олишга – яъни, судланувчи ва бошқа шахсларга ахлоқий-руҳий таъсир кўрсатиб, улар томонидан янги жиноят содир этишининг олдини олишга; учинчидан, шахс, давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя этишга – жиноят-процессуал қонун ҳужжатлари жиноят туфайли зарар ёки зиён етган алоҳида шахслар, давлат ёки жамият манфаатларини ҳимоя этишга, шу жумладан, етказилган моддий ва маънавий зиённи қоплашга хизмат қилади⁸.

Фикримизча, тергов органларининг жиноятларни олдини олиш фаолиятининг мақсадларини қуйидаги тартибда кенгроқ ифода этиш мақсадга мувофиқ:

- жиноятларнинг сабабларини аниқлаш ва уларни содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш;
- фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, уларни жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш;
- ижтимоий хавфли қилмиш оқибатларини бартараф қилиш;
- ҳуқуқ-тартиботни сақлаш ва қонунийликни таъминлаш;
- жиноятларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этиш баробарида жиноятларни барвақт олдини олиш фаолиятини зарур ахборотлар билан таъминлаш;
- ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсларнинг, бундай хатти-ҳаракатларни содир этишга мойил бўлган шахсларнинг жиноий фаолиятларига чек қўйиш.

⁷ Неъматов, А. (2022). ЖИНОЯТ САБАБЛАРИ ВА УНИ СОДИР ЭТИЛИШИГА ИМКОН БЕРГАН ШАРТ-ШАРОИТЛАР ТАҲЛИЛИ. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 1(3), 7-10.

⁸Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Умумий қисм (илмий-амалий шарҳ) / Масъул муҳаррир: профессор Б.Х.Пўлатов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. – Б.-7.

Қайд этиш лозимки, тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолияти юридик фан тизимида муҳим масала ҳисобланади. Айниқса, жиноят ҳуқуқи, жиноят-ижроия ҳуқуқи фанлари жиноятларни олдини олиш фаолиятининг ажралмас қисмини ташкил қилади. Жиноят ҳуқуқи содир этилган қилмишнинг жиноят эканлигини аниқлаш ва шу жиноят учун жазо тайинлашни тартибга солса, жиноят-процессуал ҳуқуқи содир этилган жиноят юзасидан суриштирув, дастлабки тергов органларининг суриштирув ва тергов ишларини олиб бориш ишни судда кўриш билан боғлиқ бўлган фаолиятини тартибга солади. Жиноят ижроия ҳуқуқи эса, жиноят содир этганлиги муносабати билан жинойӣ жазога ҳукм қилинганларнинг жазосини ижро этишдан келиб чиққан муносабатларни тартибга солади. Мазкур фанларнинг ўзаро боғлиқлиги, энг аввало, улар вазифаларининг, яъни жиноятчиликка қарши курашнинг умумийлигида ҳисобланади. Шундан келиб чиққан ҳолда жиноят ҳуқуқининг ҳам, жиноят-ижроия ҳуқуқининг асосини ташкил қилувчи кодексларнинг асосий вазифаларида айнан жиноятларнинг олдини олиш қайд этилган. Жумладан, Жиноят кодексининг вазифалари шахсни, унинг ҳуқуқ ва эркинликларини, жамият ва давлат манфаатларини, мулкни, табиий муҳитни, тинчликни, инсоният хавфсизлигини жинойӣ тажовузлардан қўриқлаш, шунингдек жиноятларнинг олдини олиш, фуқароларни республика Конституцияси ва қонунларига риоя қилиш руҳида тарбиялашдан иборат деб белгиланган⁹. Жиноят-ижроия кодексининг вазифаларида эса жазо ижросини таъминлаш, маҳкумларни ахлоқан тузатиш, жиноятлар содир этилишининг олдини олиш каби муҳим мақсадлар қайд этилган¹⁰.

Тергов органларининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини самарали ташкил қилиш жамият ва давлат, фуқароларнинг хавфсизлиги ва саломатлиги учун ҳам бирдек долзарб ҳисобланади. Шу нуқтаи-назардан

⁹ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси 2-модда

¹⁰ Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия кодекси 2-модда

республикамизда жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг ҳуқуқий асослари тегишли қонунлар, фармонлар ва қарорлар билан мустаҳкамланган ва такомиллаштирилиб келинмоқда. Бугунги кунда тергов органлари томонидан жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг икки муҳим, бевосита ҳуқуқий асослари, жиноят ва жиноят-процессуал қонунлари янада такомиллаштирилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 май куни қабул қилинган «Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ 3723-сон қарори билан жиноят ва жиноят-процессуал қонунчиликни такомиллаштиришнинг мутлақо янги устувор йўналишларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш мақсадида қуйидагилар, биринчидан, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш концепцияси тасдиқланди; иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси, Олий суди ва Ички ишлар вазирлигининг қуйидагиларни назарда тутувчи «Электрон жиноят иши» дастлабки лойиҳаси доирасида амалга оширилаётган жиноят ишларини юритиш тартибини босқичма-босқич рақамлаштириш тўғрисидаги таклифи қабул қилинди; учинчидан, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш бўйича идоралараро комиссия ташкил этилди ва унинг таркиби тасдиқланди; тўртинчидан, идоралараро комиссия ва «электрон жиноят иши» дастлабки лойиҳасини амалга ошириш бўйича ишчи гуруҳларнинг вазифалари белгиланди; бешинчидан, «электрон жиноят иши» дастлабки лойиҳасини амалга ошириш шартлари ва талаблари белгиланди¹¹. Қайд этиш жоизки, ҳозирда республикамизда жиноятчиликка қарши курашиш, хусусан жиноятларни олдини олиш борасида жиноят ҳамда жиноят-процессуал қонунлардан ташқари бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳам

¹¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 май куни қабул қилинган «Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида»ги ПҚ 3723-сон қарори // <http://lex.uz/docs/3735818> (Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.)

қабул қилинганки, мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг ҳуқуқий асосларини ташкил қилиши билан бирга, ушбу тизимда бутун бир механизм ишлашини таъминламоқда.

Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги, “Ҳуқуқбузарликларни олдини олиш тўғрисида”ги, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”, “Ўзбекистон республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”, “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”, “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонлари, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”, “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармон ва қарорлари жиноятларнинг олдини олиш фаолиятининг муҳим ҳуқуқий ҳамда ташкилий асослари сифатида қўлланилмоқда. “Жиноятларнинг сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни муҳокама қилиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 10 сентябрдаги №565-сонли қарорида “Содир этилган жиноятларнинг келиб чиқиш сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон яратиб берган шарт-шароитларни «Жиноятга қарши курашиш ҳақиқати ва адолати» тизими асосида жамоатчилик ўртасида муҳокама қилиш, бу

борадаги ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар, муассасаларнинг ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш ҳамда уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш” асосий мақсад этиб белгиланганлигини кўришимиз мумкин. Ушбу қарорда “Жиноятларнинг сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни муҳокама қилиш қонунийлик, ошкоралик, жамоатчилик иштирокини таъминлаш, одиллик, шахснинг шаъни ва кадр-қимматини ҳурмат қилиш, тизимлилик, айбсизлик презумпциясига риоя этиш, ишонтириш усулининг устуворлиги каби принциплар асосида амалга оширилади.”¹² деб белгилаб қўйилди.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки, жиноятларни профилактика қилиш фаолиятида тергов органларининг асосий уйғунлаштириш ўз навбатида жиноятларнинг муваффақиятли профилактика қилинишини таъминлайди. Дастлабки тергов органлари фаолияти нуқтаи назаридан келиб чиқиб, жиноятларни профилактика қилишда янгича ёндашув ва механизм ишлаб чиқиш ва шу орқали жиноятчиликнинг ҳар қандай кўринишини профилактика қилинишига асос бўлиб хизмат қилади. Ҳозирги вақтга келиб, тергов органларининг жиноятларни профилактика қилиш фаолиятида жиноятларни профилактика қилишнинг механизмини ишлаб чиқишни тақазо этмоқда.

Суриштирув, тергов, прокуратура ва суд органларнинг жиноят содир этилишига имкон берган сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этиш фаолияти юзасидан ўрганилган муҳим маъулумотлар асосида қуйидаги хулосаларга келинди:

биринчидан, жиноятнинг сабаблари ва унга имкон берган шароитларни аниқлаб бартараф этишнинг янги механизмини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 10 сентябрдаги №565-сонли

¹² Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори №565-сон 2021 йил 10 сентябрь 1-боб 5-банд.

“Жиноятларнинг сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни муҳокама қилиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” ги қарори талабларидан келиб чиқиб, “Содир этилган жиноятларнинг келиб чиқиш сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон яратиб берган шарт-шароитларни «Жиноятга қарши курашиш ҳақиқати ва адолати» тизими асосида ишлаб чиқиш ва амалга тадбиқ этиш;

иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси МЖТКнинг 196-моддасини (“Хуқуқбузарлик сабаблари ва шарт-шароитларини бартараф этиш юзасидан Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси ва ички ишлар органларининг ёзма тақдимномаларини бажариш чораларини кўрмаслик”) тўлдириш, яъни Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 38 ва 344-моддаларига асосланиб, “Хуқуқбузарлик сабаблари ва шарт-шароитларини бартараф этиш юзасидан Суриштирувчи, терговчи ва прокурорнинг ёзма тақдимномаларини бажариш чораларини кўрмаслик” деб ўзгартириш таклиф этилади;

учинчидан, жиноятларни тергов қилиш даври мобайнида тергов профилактик фаолиятни тизимлаштириб такомиллаштириш, жиноятларни барвақт олдини олиш фаолиятида давлат ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, мансабдор шахслар билан ҳамкорликнинг самарали йўналишларини, механизмларини ишлаб чиқиш, шунингдек оммавий ахборот воситалари ҳамда ижтимоий тармоқларда жиноятлар профилактикаси, хусусан жиноят содир этилишига имкон бераётган сабаблар ҳамда шарт-шароитлар тўғрисидаги дастурлар ишлаб чиқиб намоиш этишни кенг йўлга қўйиш;

тўртинчидан, Соҳадаги камчиликларни бартараф этиш, ҳуқуқбузарликларни барвақт олдини олиш, уларнинг содир этилишини асл сабаб ва шароитларини аниқлаш ҳамда уларни бартараф этиш ишларини самарали йўлга қўйиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Жиноят процессуал кодексининг 297-моддаси “жиноятнинг сабабларини ва унинг

содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суриштирувчининг, терговчининг, прокурорнинг тақдимномаси”даги “тақдимноманинг нусхаси ишга қўшиб қўйилади” деган жумлани “тақдимнома ва унинг жавоб хати нусхаси ишга қўшиб қўйилади” деган таҳрирда баён этиш таклиф этилади, қонунда тақдимномага жавоб хатининг ишга қўшиб қўйилиши белгиланмаганлиги жиноятларнинг сабаблари ва имкон берган шарт-шароитларини бартараф этиш ишларини юзаки, сифатсиз ва расмиятчилик учун бажаришга ҳамда бу борадаги юқорида кўрсатилган камчиликларга йўл қўйилишига сабаб бўлмоқда. Тақдимномага жавоб хатининг ишга қўшиб қўйилишини мажбурий талаб сифатида қонунда белгиланиши жиноятларнинг сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитларини бартараф этиш борасидаги ишларни сифатли амалга оширилишини таъминлайди ва ушбу жараён устидан прокурор ва суд назоратини ўрнатишнинг самарали механизмларини жорий этишга олиб келади.

Иқтибослар/Сноски/References:

- 1.Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Т.:“Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2008. Т-3. Б-316.
- 2.Ўзбекистон Республикасининг “Хуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2014 й., 20-сон, 221-модда
- 3.Хўжақулов С.Б. Ички ишлар органларининг хуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти: Ўқув қўлланма / Масъул муҳаррир проф. И. Исмаилов. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2017., Б. 7.
- 4.Криминология: Учебник // под ред. проф. Малкова В.Д. – Москва.: 2004 г. стр.-3.

5. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар.
Масъул муҳаррир: проф. Ғ.А. Абдумажидов. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. – Б.-

6. Ўзбекистон юридик энциклопедияси /нашр учун масъул
Р.А.Муҳитдинов ва бошқ. Т.:Адолат, 2010. Б. 184.

7. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар // юридик фанлар
доктори, профессор М.Х.Рустамбаев таҳрири остида. Т.:2009., Б. 4.

8. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар.
Умумий қисм (илмий-амалий шарҳ) / Масъул муҳаррир: профессор
Б.Х.Пўлатов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. – Б. 7.

9. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси 2-моддаси

10. Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия кодекси 2-моддаси

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори №565-сон
2021 йил 10 сентябрь 1-боб 5-банд.